

Hofmanijana

(scenario u prozi)

Andrej Tarkovski

S ruskog preveo Adam Randelović

Beograd, 2023.

HOFMAN

Suton se uliva u krčmu sa zasvođenim izbeljenim stropom. Tamna stona daska od dubovine, ispolirana laktovima stalnih posetilaca, pokrivena je baricama ohlađenog punča, u kojima se reflektuje tinjajuća svetlost tmurnog dana.

Sudeći po prigušenim glasovima, nema mnogo posetilaca. Za stolom naspram prozora, izmoreni, gotovo krišom, delaju drugovi u pijančenju.

Nema snage. Nisko se nadnevši nad sto s lokvama od vina, osluškuje daleke glasove turobnog opijanja: retke, besmislene, s pauzama što zjape na tkanini razgovora poput rana.

Neko ga vozi u kočiji. Ravnomerno truckanje. Nečije ruke ga pridržavaju za ramena. Kočija nečujno, poput vrtoglavice, klizi kroz široka vrata, a on se lagano podiže, poput dima u dimnjaku, samo da bi opet seo, iznemogao, za mokrim stolom, okružen sivim bezličnim obožavaocima što mu odaju počast bezglasnim rečima.

Iz nekog razloga niko ne donosi sveće.

Sada ide kroz čist suton po gradskoj periferiji, pored drveća i kamenih zidova, u čijim napuklinama promiče praznina poljana i dalekih planina, pokrivenih šumom. Vidi sve što ga okružuje čas blizu, „gotovo pred očima“, čas daleko – kroz prostor praznine, zamračen dolaskom noći.

Čas blizu, čas daleko... Kao da se nekakvo klatno njiše u njegovoj svesti, pretvarajući ga naizmenično u patuljka i džina. Iz daljine dopire buka, slična onoj koja ispunjava pozorišnu salu pred početak predstave – prigušeni glasovi, zvukovi štimovanja instrumenata... Ti muzikalni zvuci doleću kao kroz vetar – čas blizu, čas daleko, poput morskih talasa, čiju buku vetar odnosi i čerupa sve dok od nje ne ostane ništa osim dreke galebova ili nekakvog dalekog glasa fagota...

Bože, kako bole leđa! Tup, uobičajen bol, koji isisava kičmenu moždinu! Izaziva želju da se zaustaviš, sagneš, opečeš oštrim, bolnim i za zdravog čoveka nepirodnim naklonom.

Zaustavlja se u pustari pored gradske kapije, zarasloj u bazgu. Bledozeleni cvatovi sijaju u tami, ispuštajući zagušljiv i ubojit nagoveštaj mirisa.

Leži nauznak. Pritiska kolena uz grudi. U tamnoj travi belesaju se kragna i orukvice, mokre od vina.

U blizini, u senci aleje, čija drveća nečujno ljuljaju svoje vrhove, neko se zaustavlja. U tami blista sjajan gornji deo šešira. Mršavo lice, crn, prodoran pogled.

Poznato lice! Ko je to?

Hofman ustaje sa zemlje i ide po mraku u pravcu aleje, u čijoj senci ga čeka taj poznati neznanac.

Kad tamo – nikoga.

MOCART

Prodorno zvono i glasan usklik: „Predstava počinje!“ – rasteruju njegovu sanjivost.

Bruje kontrabasi; udarac talambasa, zaurlaše trube; oboa razvlači zvonko la. Priključuju se violine... Gde je to on?

Aha, tako, dakle! On leži u sobi hotela, kuda je dospao nakon što je bolest istresla iz njega svu dušu.

Tamne tapete sa zlatnim tiskom; kamin u kojem umire ugalj, pokriven pepelom.

Hofman ustaje – ležao je preko pokrivača, obučen – sipa vodu iz bokala u lavor i zagnjuruje u njega glavu. Povlači kanap zvonceta dok briše kosu. Pojavljuje se sluga.

– Za ime boga, kakva je to buka?

– Ekselencija izgleda još uvek nije upućen u to da je naš hotel povezan s pozorištem. Kroz ona tamo tajna vrata može malim hodnikom da se stigne pravo u broj dvadeset i tri – ložu za goste.

– U ložu?

– Pa da, u ložu za goste, malu, za dve osobe, za uistinu najviđenije goste, tik do scene. Ako ekselenciju zanima, danas se

daje *Don Đovani* poznatog gospodina Mocarta iz Beča. Novac za mesto – taler i osam groša – dodaćemo na račun.

Hofman sipa u čašu ostatke šampanjca iz flaše, koja pluta u kantici s istopljenim ledom. S užitkom na ivici gađenja, ispija je do dna.

Sluga ga posmatra uplašeno.

– Donesite mi punč.

– Ovde?

– Ne, u ložu...

Pozorište je bilo poprilično prostrano, opremljeno s ukusom i jarko osvetljeno. Lože i parter su, sudeći po šumu i glasovima, prepuni gledalaca. I orkestar je, ocenjujući ga po uvertiri, izvanredan.

Andante je potresao užasima surovog podzemnog carstva suza...

Poročnim trijumfom zazvučala je likujuća fanfara u sedmom taktu alegro... Uvertira je govorila o čovekovom sudaru s tajanstvenim, podmuklim silama koje ga okružuju, preteći mu pogibijom... Napokon se bura slegla. Podigla se zavesa.

Hofman greje dlanove o debelu kristalnu čašu.

Tamna noć. Laporelo korača pred paviljonom, zimogrožljivo i srdito se uvijajući u svoj ogrtač. „Notte e giorno faticar...” – razleže se na italijanskom sa scene.

Iz paviljona istrčava Don Đovani, odmah za njim – Dona Ana, uhvativši bezbožnika za ogrtač. Kakvo lice!

Rasuti pramenovi tamne kose uvijaju se po leđima, bela noćna odeća ne može da sakrije lepotu koja nije namenjena nepristojnom pogledu. I evo – kakav glas! – „Ne nadaj se! Sve je uzlaud...” Poput blistavih munja, zvuci izliveni od nezemaljskog metala prožimaju grom instrumenata.

Don Đovani naprasno pokušava da se iščupa. Samo, želi li on da se iščupa? Zašto ne odgurne tu ženu i ne baci se u trk? Da li ga je zlodelo pokosilo, ili ga je lišio volje unutrašnji boj između ljubavi i mržnje? Stari Otac će životom platiti to što je u mraku nepromišljeno nasrnuo na jakog protivnika...

Don Đovani zbacuje ogrtač i javlja se u punom sjaju odela od crvenog somota, prošivenog srebrom. Veličanstvena, moćna figura, muževne crte lica: plemenit nos, prodoran pogled, nežno ocrtane usne; nemirne obrve za trenutak daju licu mefistofelovski izraz i, iako ne kvare lepotu, izazivaju nehotično drhtanje. Čini se da su žene do kojih dopre njegov pogled zauvek predodređene njemu i, potčinjene zloj sili, hrle u susret sopstvenoj propasti...

DONA ANA

Hofman se trgne: čini mu se da je u tesnoj loži osim njega prisutan još neko. Možda je taj neko otvorio vrata i tiho šmugnuo u ložu njemu iza leđa?

Razočaran je: jedna opaska neželjenog gosta, pa još i, sasvim moguće, glupa, može na najbolnji način da otera čudesno magnovenje muzičkog ushićenja! Pravi se da ne primećuje neznanca u loži i, u potpunosti se udubivši u posmatranje predstave, izbegava čak i pomisao na reč ili pogled. Spustivši glavu na ruke, gleda na scenu. Predstava se nastavlja.

Nekoliko puta oseti lak, topao dah iza sebe i povremeno čuje šuštanje svilene haljine. Napokon popušta, baca ukoso pogled u malo ogledalo u pozlaćenom ramu, koje visi na zidu lože, i prebledi od zaprepašćenja. Tačnije, od straha: u ogledalu se odražava lice Done Ane.¹ Done Ane, obučene u onaj kostim, u kojem je on vidi na sceni!

On shvata da mora da progovori sa njom. Prolazi nekoliko iscrpljujućih minuta pre nego što se odluči na to:

– Kako je moguće da ste vi ovde?

– Ovde? Ne postoji ništa jednostavnije i prirodnije. Zar se vama nikada nije dešavalo – barem u snu – da ste sigurni u

¹ Segment sa Mocartom i Dona Anom Tarkovski je preuzeo iz Hofmanove pripovetke *Don Huan*. (Ovaj komentar, kao i svi ostali, prevodiočevi su.)